

Hvem
var han - ?
Peter Wessel

Tordenskiold

Officer med kyrass – brystpanser.

Vanlig soldatuniform.

Når søfolkene nærmer sig disse farlige farvande, og det blæser op til storm, gælder det om at finde et sted, hvor man kan ligge i sikkerhed, indtil faren er drevet over. Der var frem til forrige århundrede stort set kun to muligheder: Aalbæk bugt, når der var storm fra vest, og Fladstrand, når vinden var i øst. Og derfor har søfolk i mange hundrede år vidst, at der bag de små holme på Vendsyssels østkyst har været et lille kystsamfund på det sted, hvor nu Frederikshavn ligger.

Men vi ved altså, at en vis form for illegal handel i 1500-tallet var så omfattende, at kongen opfattede det som et problem, der skulle ofres papir og blæk på. Og 100 år senere erkender statsmagten, at det ikke er muligt at komme handelen til livs - man fatter i stedet i 1681 den fornuftige beslutning at flytte toldstedet fra Sæby til

Fladstrand (Frederikshavn).

Året er 1717 Fladstrand

Farvandet omkring Vendsyssel er et af verdens farligste. Det lyder mærkeligt, hvis man en stille sommerdag går langs en solbeskinnet strand på vestkysten og ser på børn, der bygger slotte i sandet, og glade mennesker, der pjasker rundt i vandet. Denne kyst - den farligste i verden!

Nej, en farlig kyst har da høje klipper og forræderiske rev!

Ikke desto mindre er det sandt: Farvandet omkring Skagen er et af verdens farligste. Forlis og strandingsstatistikker taler deres dystre sprog. Og på havbunden tæt ved kysten ligger vrage og bogstaveligt talt i tusindvis.

Det farlige ved Vendsyssels kyster er, at de er svære at få øje på.

Fæstningen Fladstrand

Men tyskerne var, som under 2. Verdenskrig, også i området i begyndelsen af 1600-tallet, hvor Chr. 4. med meget ringe succes havde blandet sig i 30-årskrigen. Resultatet af den danske konges indblanding blev bl.a., at Jylland kom til at ligge åben for Wallensteins hærgende tropper. Helt op til Vendsyssel nåede de, og bl.a. ved Fladstrand byggede oberstløjtnant von Hatzfeldt en skanse ved kysten for at forhindre dansk landgang. Skansen ligger der stadig og kaldes i dag Nordre Skanse.

Heller ikke mod svenskerne havde Chr. 4. held i den militære sprøjte. Ved en fredsslutning i 1645 måtte han afstå dele

af de danske besiddelser i Sverige, og

Chr. 4.s efterfølger Frederik den 3. fuldendte fiaskoen i 1658, hvor Skåne, Blekinge og Bohuslen måtte leveres tilbage til svenskerne.

Nu stod danskerne med et problem. Norge var stadig en del af riget, og Norge kunne ikke brødføde sig selv. Derfor skulle der sejles masser af korn op til nordmændene, og sejladsen plejede at foregå langs den svenske kyst. Denne sejlroute kunne nu ikke længere benyttes, og der skulle nytænkning til hos admiralerne i København.

Den første nytænkning bar præg af at være produceret ved en skrivepult: Sejladsen skulle nu lægges op langs den jyske østkyst, og som støttepunkt for sejladsen skulle der bygges en fæstning ved Hals.

At sejladsen skulle flyttes var indlysende, men det var placeringen af et støttepunkt ved Hals ikke. I hvert fald ikke, hvis man spurgte de søfolk, der skulle føre nytænkningen ud i livet. For en sømand ved sine fulde fem ville da ikke sejle ind til Hals, hvis der blev behov for beskyttelse mod vind og vejr. Han ville lægge sig ind under Fladstrand. Efter denne tilbagemelding fra virkeligheden blev fæstningen bygget i Fladstrand.

Fæstningen blev opført syd for den gruppe af huse, der i dag kendes som Fiskerklyngen, og som i 1680'erne udgjorde Fladstrand. Fæstningen bestod af 2 dele: Citadellet, der med sit svære tårn stod som en knyttnæve ud mod havet, og det bagvedliggende hornværk, der skulle beskytte citadellet mod angreb fra land.

Tårnet kaldes i dag "Krudttårnet", og selvom der uden tvivl også blev opbevaret krudt i tårnet, har det som hovedfunktion haft at være platform for kanoner.

Fladstrand Fæstning fik stor betydning som base for kanonbåde i krigen mod England 1807-14, men også under Store Nordiske Krig 1700-1720 spillede fæstningen en stor rolle som Tordenskjolds eneste base udenfor København.

Tordenskiolds våbenskjold.

Store Nordiske Krig 1709-20

Tabet af Skåne, Halland og Blekinge til svenskerne pinte den danske konge. Han ville erobre dem tilbage. I 1709 var den svenske konge Karl den 12., på felttog i Rusland mod zar Peter d. Store.

Karl havde ikke den store succes med dette felttog - og blev slået tilbage.

Den danske konge Frederik d. 4 udnyttede denne situation og gik i land i Skåne. Sverige var udpint efter mange års krig, så de danske tropper mødte ikke den store modstand i begyndelsen.

Alligevel lykkedes det svenskerne at tilføje de danske styrker et knusende nederlag ved Helsingborg i marts 1710.

Store Nordiske Krigs landmilitære operationer blev herefter overflyttet til Nordtyskland, hvor Danmark samarbejdede med sine allierede bl.a. Rusland om at fravriste Sverige sine nordtyske provinser. Det svenske storrige bestod på dette tidspunkt af Sverige, som vi kender i dag, Finland, en del af Baltikum og Nordtyskland. Efterhånden som Karl den 12. tabte sine nordtyske provinser vendte han blikket mod Norge.

Den svenske trussel mod Norge blev efterhånden stærk. Den dansk-norske

sømagt havde under krigen tre formål: At sikre forsyningen af Norge med landbrugsvarer, at "rense" Kattegat og Skagerrak mod svenske kapere og orlogsskibe samt at overføre tropper til Norge for at hindre svenskerne i at besætte landet.

Kampen kom efterhånden til at stå om Norge - i foråret 1716 rykkede den svenske hær fra Gøteborg mod Kristiania (Oslo). De norske befæstninger holdt imidlertid stand og Karl den 12. trak sig tilbage til fæstningen Frederikssten ved den svensk/norske grænse - hvor han påbegyndte en belejring. Alt det svenske belejringsmateriel var på vej til Frederikssten på en flåde af småskibe fra Gøteborg op gennem Bohuslens skærgård - og nu befandt det sig i den lange fjord Dynekilen.

Materiellet nåede imidlertid aldrig frem.

Tidlig morgen den 8. juli overraskede en lille dansk flåde på to fregatter og fem mindre fartøjer under ledelse af den 25-årige kaptajn Peter Wessel svenskerne i Dynekilen. Angrebet var overraskende effektivt. De svenske fartøjer blev enten sænket eller taget som bytte. Allerede dagen efter tog Karl den 12. konsekvensen og trak sig tilbage

over den svenske grænse. Men Karl påbegyndte forberedelserne til et nyt angreb mod Norge.

For at imødegå Karl's erobningsplaner, blev der overført en del tropper til Norge. Kommandør Tordenskjold fik denne opgave og overførte i 1716-18 temmelig mange styrker fra Fladstrand.

I november 1718 gik Karl den 12. igen mod Norge og startede en belejring af Frederiksstens fæstnings forværk. Det sidste stormløb mod selve fæstningen kom aldrig. Under inspektion af løbegravene sank Karl den 12. pludselig om - ramt af en kugle i tindingen.

Belejringen blev ophævet straks. Med Karl den 12.'s død var Store Nordiske Krig reelt forbi.

Kattegats Skræk

Peter Jansen Wessel blev født i Trondheim i Norge 28. oktober 1690. Han voksede op i et velhavende købmandshjem, hvor han var nr. 14 i den store børneflokk.

Vi ved fra ham selv, at han fik nogen sejlererfaring som dreng - han har sejlet en del med faderens skibe.

I 1706 kom Peter Wessel til København - og søgte kongen om optagelse som søkadet.

Han blev ikke antaget første gang - men kom i stedet ud at sejle med slave-skibe.

Da Store Nordiske Krig brød ud 1709, kom han ind på Søakademiet, og blev hurtigt udnævnt til underløjtnant. Efter en kort tid på en af fregatterne fik han kommando over sit eget skib, snaven "Ormen" med 4 kanoner.

Hurtigt viste det sig, at Peter havde talent for taktik, sejlads og spionvirksomhed. Han gjorde livet surt for de svenske kapere, der huserede i Kattegat og Skagerrak.

En gang i mellem deltog han også i konvojtjenesten mellem Norge og Fladstrand hvor de mange forsyningskibe skulle beskyttes mod svenskerne.

Allerede i foråret 1712 beklager Wessel sig over, at "Ormen" er for lille.

Den norske statholder Baron Løwendahl kom i maj fra Norge for at besigtige kornmagasinerne ved Fladstrand. Wessel sejlede Løwendahl til Strandby, hvor de begge gik i land og drog til Ellinggård.

Ejeren på Ellinggård Jørgen Bille og Peter Wessel var gode venner. Det lykkedes

Peter Wessel at overbevise Baron Løwendahl om, at han skulle have et større skib. Baronen anbefaler at Peter får et større skib.

I maj 1712 bliver Peter chef for "Løwendahls Galej" - en let bygget 20 kanoners fregat med 60 mands besætning. Fregatten blev senere kaldt Kattegats Skræk.

Peter Wessel fungerede som krydserchef i Kattegat frem til slutningen af 1715 - hvor han blev udnævnt til kaptein. I 1715 opererede han i Østersøen, hvor han erobrede den svenske fregat "Vita Örn", som han også blev chef for. For denne præstation, blev han adlet d. 24. februar 1716 - med ret til at kalde sig TORDENSKIOLD.

I 1716 var Tordenskiold tilbage i Kattegat - hvor den største bedrift var at ødelægge svenskernes materiel i Dynekilen i juli. For denne aktion blev han udnævnt til kommandør og chef for det norske søforsvar - Nordeskadren.

Tordenskiold sørgede det næste års

Linieskibet Laaland - Tegning Dan Frognes

tid for mange transporter i Kattegat - og holdt svenskerne stangen. Konvojsejladser og troppetransporter til og fra Fladstrand til Norge.

Året er 1717 - Store Nordiske Krig

Efter Karl den 12.'s forsøg på at indtage Norge i 1716, blev det besluttet at overføre ca. 2500 kavalerister med heste fra Fladstrand til Norge.

Tropperne skulle være med til at imødegå Karl XII's næste invasionsforsøg i Norge.

Tordenskjold og Jørgen Bille fra Ellinggård skulle bygge en bro ved Fladstrand, ud til det dybe vand, så soldaterne og hestene kunne komme ombord i transportfartøjerne.

Mens Bille arbejdede på højtryk med at færdiggøre broen, rejste Tordenskjold d. 14. december til Laurvigen (Larvik) og videre til Kristiania for at organisere transporten.

Jul og nytår blev der ikke holdt meget af. Spændinger steg og Tordenskjold gjorde den 24. december kaptajnløjtnanterne ansvarlige for et eventuelt svensk overraskelsesangreb.

Anden januar 1717 vender Tordenskjold igen stævnemod Fladstrand med

orlogsskibet "Laaland" for at overføre resten af kavaleriet.

Jørgen Bille havde mod forventning fået embarkeringsbroen gjort færdig. Tropperne og madvarerne kom ombord omkring d. 23., da vejret blev stabilt.

15 kompagnier eller ca. 2.500 mand blev indskibet på 22 skibe - og dertil kom 7 transportskibe med 11.000 tønder korn.

Fladstrand sydede af aktivitet og Tordenskjold beordrede byfoged Søren Nielsson i Sæby til at supplere orlogsskibene med brændevin, al, lys og

Den 25 januar skriver Tordenskjold til kongen "at embarkeringen er lykkelig tilendebragt" og at hele eskadren på næsten 30 skibe er afsejlet til Norge.

Efter afsejlingen faldt der igen ro over den lille flække. Dog var der enkelte matroser, der ikke var nået med transporten. Til sin bror Caspar Wessel skrev Tordenskjold d. 29. januar fra Stavern at:

Han skulle straffe de matroser, der til trods for, at der var givet afsejlingssignal med skud og signalfag, havde ladet sig agterudsejle "af liderlighed". En kold og våd straf - de skulle springe 3 gange fra råen og tildeles 30 slag for masten!

Hvad angik Karl den 12., så nåede han som nævnt kun til Frederiksstens fæstning i november 1718.

Krudttårnet på sin gamle plads på værftets grund - 270 m fra sin nuværende plads.

Krudttårnet er siden blevet Frederikshavns vartegn

Det blev bygget helt tilbage i år 1690 og var det centrale bygningsværk i citadellet Fladstrand. Citadellet er en fæstning og den blev bygget i år 1653.

Udbygningen med Krudttårnet skete efter den Skånske Krig 1676-79.

Tårnet lå oprindeligt 270 m længere mod øst, men blev i 1970'erne flyttet p.g.a. værftsudvidelser.

Det 4.500 tons tunge tårn blev flyttet i ét stykke, afstivet med betonringe og ved hjælp af donkrafte blev det trukket og skubbet til sin nuværende placering, hvor det har stået siden 1975.

Under Store Nordiske Krig (1709-20) var bygningen støttepunkt for den danske flåde.

Krudttårnet er nu et museum med krudt og kugler samt historien om Fladstrand og flådens historie. På øverste eta-

ge ses den særprægede tagkonstruktion foruden kanoner. I sommerperioden opbygges der på hele Krudttårns området en historisk by, hvor historier om Tordenskiold og Fladstrand (Frederikshavn), danner afsættet til sjove aktiviteter og leg for børn, samt inspiration og hygge for hele familien.

Krudttårnet lever videre - som en mere end 330-årig kæmpe!

Året rundt tilbyder Krudttårnet kulturelle arrangementer af forskellig art, teaterkoncerter, spise events, samt foredragsdage og udstilling mm., ligesom Krudttårnet kan bestilles og danne rammen om f.eks. borgerlig vielse eller firma arrangementer.

Her er Peder Wessel Tordenskiolds Curriculum Vitae (CV)

*... det ene ord tog det andet, og det
endte med håndgemæng mellem de to mænd;
Tordenskiold bankede obersten.
Jacob Axel Staël von Holstein krævede oprejsning.
En duel fandt sted den 12. november 1720 om
morgenens uden for landsbyen
Gleidingen ved Hildesheim.*

*Maleriet er af Vilhelm Rosenstand
og ejes af Nordjyske Bank.*

- 1690: Tordenskiold fødes i Trondheim.
- 1697: Karl XII kronet som svensk konge.
- 1699: Frederik IV kronet som dansk-norsk konge.
- 1700: Kortvarig krig imellem Danmark-Norge og Sverige.
- 1701: Peter Wessel går i Katedralskolen i Trondheim.
- 1704: Peter Wessel rejser med kongens følge til København.
- 1706: Peter Wessel på sejltogt til Dansk Guinea samt Dansk Vestindien.
- 1708: Peter Wessel på sejltogt til Trankebar og hjemvender som 3. styrmand.
- 1709: Dansk krigserklæring til Sverige.
- 1711: Peter Wessel udnævnes til sekondløjtnant.
- 1712: Peter Wessel udnævnes til kaptajnløjtnant.
- 1714: Peter Wessel stilles for en krigsret men frifindes og forfremmes til kaptajn.
- 1715: Peter Wessel erobrer fregatten Hvide Ørn.
- 1716: Peter Wessel forfremmes til kommandør, adles som Tordenskiold samt slaget ved Dynekilen.
- 1717: Tordenskiold angriber fæstningen Nya Elfsborg og Strømstad.
- 1718: Svensk invasion af Norge. Svenskekongen dør, Tordenskiold forfremmes til schoutbynacht efter at have overbragt nyheden til den danske konge.
- 1719: Tordenskiold forfremmes til viceadmiral efter at have angrebet og indtaget Marstrand; snarlig våbenhvile.
- 1720: Freden underskrives på Frederiksborg Slot i Hillerød. Tordenskiold dør i en duel i det nuværende Tyskland. Dette fandt sted 12. november uden for det hannoveranske område ved Gleidingen i nærheden af byen Hildesheim.

Støtteforeningen Tordenskioldsdage 1717